

MUHAMMAD İSMAİL EL-ÛDVÎ ES-SİNDÎ'NİN (1897-1970) HAYATI VE İLMÎ KİŞİLİĞİ*

Saifullah BHUTTO**

Özet

Bu makale, Türkiye’de hiç bilinmeyen ve kendi ülkesinde bile çokça tanınmayan, çağdaş dönem âlimlerinden biri olan Muhammad İsmail el-Ûdvî es-Sindî (1897-1970)’yi Türkiye bilim dünyasına tanıtmayı hedeflemektedir. Zira el-Ûdvî asrımızın en mühim âlim ve müfessirlerinden biridir. Kendisi çeşitli konularda ve farklı dillerde toplam on sekiz kıymetli eserin müellifidir. Eserlerin çoğu Arapçadır. el-Ûdvî, Pakistan’ın Sind eyaletindeki Şikârpûr şehrinde doğmuş ve aynı şehirde vefat etmiştir. Bu çalışmadaki amacımız Hint Altkıtası ile Türkiye bilim insanlarının ilmi açıdan iletişimini sağlamaktır.

Anahtar Kelimeler: el-Ûdvî, es-Sindî, eş-Şikârpûrî, Muhammad İsmail.

THE LIFE OF MUHAMMAD ISMAIL AL-UDVI AS-SINDI (1897-1970) AND HIS ACADEMIC STATURE

Abstract

This article aims at introducing Muhammad Ismail al-Udvi as-Sindi (1897-1970), one of the contemporary Muslim scholars, to the academic world of Turkey. Due to his low profile he is not known by many even in his own country as he is totally unknown to Turkish academic world, despite the fact that he is among the great scholars and Exegets of our time. He is the author of eighteen valuable books and articles on different issues of Islamic sciences in various languages mainly the Arabic. He was born in Shikarpur city situated in the Sindh province of Pakistan. He spent most of his time in the same city and died there. The purpose of this work is to fill communication gap between the scholars of Turkey and scholars of Indian Sub-Continent from academic point of view.

Keywords: al-Udvi, as-Sindi, ash-Shikarpuri, Muhammad Ismail.

1- HAYATI

1.1. İsmi ve Nesebi

Muhammad İsmail b. Nabi Bahş b. Ghulâm Hüseyin b. Allah Varâyo b. Muhammad Murid b. Muhammad Dâ’ûd b. Zayn el-‘Âbdin eş-Şikârpûrî el-Ûdvî, es-Sindî. Allâme, imâm, reisü'l müfessirin.

Burada el-Ûdvî'nin ismindeki bölgesel künyeleri kısaca açıklamak istiyoruz:

es-Sindî (السندي): Bu kelime, Pakistan'nın güneydoğusunda bulunan Sind eyaletine işaret etmektedir. Bu ismi içinden geçen İndus (Sindhu) Nehri'nden almaktadır. Bu tarihi bölge Pakistan'ın en sanayileşmiş bölgelerinden biridir. "İndus Uygarlığı" diye bilinen ve beşbin yıllık bir uygarlığa sahip olan bu bölge, zaman içerisinde çok değişikliklerden geçmiştir. Eski

* Bu makale Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Bölümü'nde yapılan "Şeyh Muhammad İsmail el-Ûdvî es-Sindî (1897-1970) ve *Safvetü'l-İrfân bi-Müfredâti'l- Kur'ân* adlı eserinin tahkiki (II. Cilt)" adlı doktora tezinden üretilmiştir".

** Yrd. Doç. Dr., Quaid-e-Awam University, Dept. Of BS & RS, bhuttosaiyullah@hotmail.com.

sınırlarını göz önüne alırsak, bugünkü Pakistan'ın neredeyse tümü Sind sayılmaktaydı ve 1843'te İngiliz sömürmesine geçmeden önce ayrı bir ülkeydi. Sind şimdi Pakistan'ın bir eyaleti olup 23 ilçeye sahiptir. Hali hazırdaki sınırlarına göre kuzeyinde Pencâp, Güneyinde Hint Okyanusu, doğusunda Hindistan, Batısında Beluçistan yer almaktadır. Miladi VIII. yüzyılda Emevi komutanı Muhammad b. Kasım tarafından fethedilmiş ve böylece bu bölgede İslam'ın yayılmasına vesile olmuştur. Bundan dolayı burası "Bâbu'l-İslam" (İslam'ın Kapısı) diye nitelendirilmektedir. İngiliz sömürgesinden ayrılarak bir İslam ülkesi kurmak üzere ilk adımı Sindli Müslümanlar atmış ve kendi meclislerinde 23 Mart 1940'ta "Pakistan Kararı" şeklindeki yasa tasarısını kabul etmiştir. Bu bölgedeki âlimler tarih boyunca İslami ilimlerin neredeyse hepsinde farklı yollarla önemli katkı sağlamıştır. Özellikle XVIII. yüzyılda bu hizmet zirveye ulaşmıştır. Sind'in Thatta şehri ilim merkezi haline gelmiş ve buradaki âlimler Hicâz'a göç ederek orada hocalık yapıp binlerce âlim yetiştirmiştir. Bunlardan bazıları şunlardır: Büyük muhaddis olan Muhammad Hayat es-Sindî (v. 1163 h.)¹, Kütüb-i sitte'nin şârihi Mahdûm Abulhasan es-Sindî (v. 1138 h.)² büyük âlim, sûfi, farklı dallarda ve çeşitli dillerde yüz yetmiş yakın esere sahip olduğundan dolayı "Sind'in Suyûtîsi" diye tanınan Mahdûm Muhammad Hâşim es-Sindî (v. 1174 h.)³

Sindli âlimlerin İslam'a olan bu hizmetleri hicretin birinci yüzyılında başlamış⁴ ve halen devam etmektedir. Suudi Arabistan'ın farklı eğitim kurumlarında bu bölgeden Müslüman âlimler hâlen hizmet vermektedir.

eş-Şikârpûrî (الشكارپوري): Doğum yerine nisbetle eş-Şikârpûrî diye anılmıştır. Şikârpûr ise Sind bölgesinin nüfusuna göre en büyük sekizinci şehridir. Miladi XVII. yüzyılda kurulan bu şehir Beluçistan'ın yol güzergâhında olduğundan bu iki bölge arasında önemli ticari hayat gelişmiştir.⁵ Stratejik bakımından önemli olmanın yanı sıra bu şehir bir ilim ve kültür merkezi olmuştur.

el-Ûdvî (العودوي): Doğum yeri olan Şikârpûr'dan on kilometre mesafesinde olan Ûdî, Cekebâbâd semtindeki bir kasabadır. el-Ûdvî resmi eğitimine doğum yeri olan Şikârpûr'da başlayıp Ûdî Kasabası'nda tamamladığından dolayı ilim âleminde el-Ûdvî diye tanınmaktadır.

el-Ûdvî, farklı eserlerinde kendisini bu üç künyeden biriyle adlandırır. Mesela *Safvetü'l-İrfân bi-Müfredâti'l-Kur'ân*'ın mukaddimesinde şöyle diyor:

أما بعد فيقول العبد الفقير إلى الله الغني الجليل محمد إسماعيل السندي الشكارپوري⁶

Diğer bir eseri olan *Nurü'l-İkân bi-İcâzi'l-Kur'ân*'da ise şöyle der:

كتبه بيده العاجز الفقير إلى الله الغني الجليل محمد إسماعيل العودوي الشكارپوري⁷

¹ Hayruddin ez-Zirkilî, *el-A'lam*, Beyrût: Dâru'l-İlm, 1984, c. 6, s. 11.

² ez-Zirkilî, c. 6, s. 253.

³ ez-Zirkilî, c. 7, s. 129; Saifullah Bhutto, *Dirâse ve Tahkik Bayaz-i Hâşmi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sind Üniversitesi, Jamşoro, Sind/Pakistan, 2011, s. 2-20.

⁴ es-Sem'ânî, *el-Ensâb*'da bu bölgedeki bazı âlimlerin isim ve katkılarını es-Sindî, el-Mansûri ve ed-Deybuli başlıkları altında zikretmiştir. Mesela Abu Ma'ser Nüceyh es-Sindî (v. 170 h.) ilk meğazi yazarlarından sayılır. Abu Atâ es-Sindî (v. 180 h.) büyük şair olup kaleme aldığı şiir, *Hemâse* türü içerisinde yer almaktadır. Mansûra, Emevi Hilafeti döneminde bu bölgenin başkentiydi ve Deybul ise ilk fethedilen limanlı şehir idi. Bkz. Ebu S'a'd Abdulkarim b. Muhammad b. Mansur, es-Sem'ânî, *el-Ensâb*, Kâhire: Mektebe İbn Taymiyye, c. 5, 1980, s. 393-395; c. 7, 1976, s. 169-171; c. 11, 1984, s. 497-501 ve Annemarie Schimmel, *Pearls from Indus*, Hayderâbâd/Sind: Sindhi Adabi Board, 1986, s.11.

⁵ Muhammad Abdullah, Sayed vd. "Şikarpur" *Urdu Daire Maarife İslamiyye*, c. 11, Lahor: Dânişgâh-ı Pencap, 1975, s. 762-763.

⁶ Muhammad İqbal Khan, *Dirâse ve Tahkik Mahtût Safvetü'l-İrfân bi-Müfredâti'l-Kur'ân*(*el-Mücelledu'l-Evvel*), (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Pencap Üniversitesi, Lahor, 2002, s. 21.

el-Üdvî'nin lakabı ise Salahuddin idi⁸.

1.2. Doğum Tarihi ve Yeri

1897'de Pakistan'daki güney doğu eyaleti Sind'e bağlı Şikârpûr kentinde dünyaya gelmiştir.

1.3. Ailesi

el-Üdvî ilim perver bir aileden idi.

Babası: Mevlâna Nabî Bahş el-Üdvî مولانا نبی بخش العودوی (1868-1951) 1868'de Şikârpur'da doğdu. Büyük bir âlim, mütefekkir ve aksiyon adamı idi. Babasının hayatıyla ilgili en güvenli kaynak Prof. Eminullah Alavi tarafından yazılmış ve aylık dergi *er-Rahim*'de yayımlanan "Mevlâna Nabî Bahş Üdvî" adlı makale⁹ ve Mevlâna Abdülvehhab Çâçar tarafından yazılmış ve aylık dergi *Şariat*'ta yayımlanan "Mevlâna Nabî Bahş Üdvî" adlı makaledir.¹⁰ Makalelerde babasının hayatı boyunca yaptığı mücadeleler, o yıllarda ülkede devam eden İngiliz işgaline karşı direnişi ve halkı örgütlemeye üstlendiği rol ile eğitim hayatı, öğrencileri ve eğitim metodu hakkında kapsamlı bilgiler verilmiştir. el-Üdvî'nin babası sosyal ve siyasal faaliyetlerindeki yoğunluğu nedeniyle bir kaç fetvâ hariç hiç eser kaleme alamamıştır. Eğitimi ilk olarak Sind bölgesindeki meşhur âlimler Mevlâna Abdul Gafoor Humâyûni (1844-1918) ¹¹ عبد الغفور همایونی ve Huvâce Gulâm Ferid'in خواجه غلام فرید (1843-1901)¹² medreselerinden aldıktan sonra Hindistan'ın ünlü âlimi ve eğitimcisi Mevlana Râğibullah Pânipetî'den mantık, kelâm, felsefe, belagat ve edebiyat gibi ilimlerin yanı sıra fıkıh ve fıkıh usûlü başta olmak üzere dinî ilimler tahsil edip resmi eğitimini 18 yaşındayken tamamlamıştır. Ülkesine döner dönmez Cekebâbâd şehrinin ilçesi olan Üdvî'nin reisi Din Muhammad Khan Serki دين محمد خان سرکي Nabi Bahş'ı Üdvî'deki medresesinde başöğretmen olarak eğitim vermeye davet etti. O da kabul etmiş, oraya göç etmiş ve orada elli sene hocalık görevini sürdürmüştür. Bu medresede yerli öğrenciler başta olmak üzere Beluçistan ve Serhad bölgesinden binlerce öğrenci dinî ilimleri tahsil etmiştir. el-Üdvî de yukarıda belirttiğimiz gibi bu medreseden mezun olmuştur. Aktif bir hayat geçiren babası aynı zamanda devrin ünlü manevi lideri ve ıslahatçı Mevlâna Tâc Mehmud Amrotî'ye مولانا تاج محمود (1857-1929)¹³ bağlılığı vardı. Hatta onun halifelerinden biriydi.

⁷ Mukhtiar Ahmad, *The Doctrine Of I'jâz al-Qur'ân: Al-Üdvî's Theory and Contribution as Found in the First Chapter of His Nûr al-Îqân bi I'jâz al-Qur'ân*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Edinburg Üniversitesi, Edinburg, 2012, s. 150.

⁸ Mukhtiar Ahmed Kandhro, "Mevlâna Muhammad İsmail Üdvî Şikârpûrî", *Allama Ghulam Mustafa Kâsmi ain sandas hamasir âlim ain adîb*, (ed. Kâzî Khâdim), Jamşoro: Sind Üni, 2007, s. 81.

⁹ Aminullah Alavi, "Mevlâna Nabî Bahş Üdvî", *Mâhvâr er-Rahim Sindî, Hayderâbâd*, Cilt: 6, Sayı: 5-6, Kasım-Aralık, Yıl:1976, ss. 3-15.

¹⁰ Abdülvehhab Çâçar, "Mevlâna Nabî Bahş Üdvî", *Mâhnâme Şariat*, Cilt: 9, Sayı: 1-4, Ekim-Kasım, Yıl: 1981, ss. 185-190.

¹¹ Sind bölgesinde yaşamıştır. Döneminin büyük âlimidir, Şâir ve tefsir, tarih, tasavvuf, fıkıh, tıp, hadis ve matematik uzmanı olup aynı zamanda birçok eserin sahibidir. Bkz. Abdulgafûr Sindî Memon, *Azîm Sindî İnsan*, Larkano: Modern Book Store, 1980, s. 296-299.

¹² Sind bölgesinin meşhur şâir, âlim ve sûfi sıfatlarıyla tanınan bir zâttır. Neseb silsilesi Hazret-i Ömer'e ulaşmaktadır. Onun ataları Arabistan'dan Sind bölgesinde yer alan Thatte şehrine göç edip buraya yerleşmiştir. Pek çok eserin sahibidir. Bu eserlerden *Divân-ı Ferid ve Fevâide Ferîdiyye* çok meşhurdur. Bkz. Muhammad Abdullah, Sayed vd. "Ferid", *Urdu Daire Maarife İslamiyye*, Cilt: 15, Lahor: Danışgah-ı Pencap, 1975, s. 335-338.

¹³ Ebu'l-Hasan Şâh Tâc Mahmûd Amrotî (1857-1929), Sind bölgesinin büyük âlimlerindedir. Manevi ve siyasi liderdir, meşhur bir vaizdir, İngiliz sömürgesine karşı verilen bağımsızlık hareketinin lideridir. İngiliz hükümetine karşı başlatılan meşhur sivil itaatsizlik hareketi, onun önerisiyle başlatılmıştır. Cemi'at Ulemâ-i Hind'in Sind bölgesinin emiridir. Binlerce Hindu onun vesilesiyle Müslüman olmuştur. Çok okunan Sindîce Kur'ân meâli vardır. Bkz. Mehbûb Ali Şâh, "Hazret Mevlâna Ebulhasan Şâh Tâc Mahmûd Sahib Amrotî", *Mâhvâr es-Sâdik* (Amrotî No), Cilt: 3, Sayı: 6-8, Yıl: 1981, s. 76 ve Mahmûd Şâh, "Hazret Amrotî ain Âzâdî Jûn Tahrîkûn", *Mâhvâr es-Sâdik* (Amrotî No), Cilt: 3, Sayı: 6-8, Yıl:1981, ss. 9-19.

Nabi Bahş, ilmi faaliyetleri yanı sıra siyasi alanda bir takım idarî hizmetlerde bulunmuş bir şahsiyetti. Kendisi Cemi'at Ulema İslam'ın جمعیت علماء اسلام Cekebâbâd Şubesinin başkanıydı ve genel olarak o bölgedeki Müslümanların lideri idi.¹⁴

Nabi Bahş, bölgedeki Hindular tarafından başlanan Şud'hî hareketine karşı büyük bir rol oynamıştır. el-Üdvî'nin babası, Hindu dinini terk edip İslam dinine geçen yeni Müslümanları, geri döndürmek için farklı yollarla teşvik eden bu harekete karşı çaba gösterenlerdendi. Ömrünün son günlerinde Nabi Bahş'ın gayabet, yani kendinden geçmek suretiyle tezahür eden vecd ve aşk gibi duygular ve çoğu zaman Hakk'ın huzurunda bulunduğu rivayet edilmiştir. 19 Ocak 1951'de Şikârpûr'da vefat etmiştir.¹⁵

Dedesı: Fakir Gulâm Hüseyin'in فقير غلام حسين (v. 1390/1912) de Sûfî silsilesinde Sultânü'l-ârifin Hazret Sultan Bâhu'ya¹⁶ (v. 1102/1691) حضرت سلطان باهو bağlı olduğu söylenmektedir. Kendisi ileri seviyede okumuş bir insan olmamasına rağmen takva sahibi diye nitelendirilmekteydi. Arapça ve Farsça bilmekteydi.¹⁷

Kardeşi: el-Üdvî'nin üç ana-baba bir ve beş¹⁸ kardeşi vardır. Kardeşi Mevlâna Abdulali el-Üdvî مولانا عبد العلي العودوي (v. 1369/1950) de büyük âlim, Sûfî ve vaiz diye tanınmaktaydı. Kendisi sûfî silsilesinde babasının müşidi olan Mevlâna Tâc Mehmud Amrotî'ye bağlıydı. Resmi eğitimini 18 yaşındayken babasından tamamlayıp babası tarafından Cekebâbâd kentine bağlı Delilpûr kasabasındaki medresede eğitim verme görevi verildi ve hayatı boyunca bu görevini sürdürdü. Camiler ve sosyal alanlarda hutbeleriyle şirke ve bid'ata karşı mücadele vermekteydi. O da müşidinin emriyle Hinduların başlattığı Şudhi hareketine karşı büyük bir rol oynamıştır.¹⁹ Hiç eser bırakmamıştır. Babasından 6 ay önce 1950'de Şikârpûr'da vefat etmiştir.

1.4. Vefatı:

el-Üdvî, hayatının son yıllarında astım hastalığından rahatsız olmuştur ama ilmi faaliyetlerini devam ettirmiştir. Ramazan 1391'de (Kasım 1970) bu hastalığının artmasına ve derinleşmesine rağmen oruç tutmaya ve cemaatle namaz kılmaya devam etmiştir. 29 Ramazan 1391 (29 Kasım 1970)'de hastalığının şiddeti daha da artıp onu oruç tutmaktan ve sabah namazına katılmaktan alıkoymuştur. Yanındakilerden bal istemiş ve sekiz kere kelimeyi şehâdet getirdikten sonra canını Hakk'a teslim etmiştir. Doğduğu şehir olan Şikârpûr'da vefat etmiş ve orada defnedilmiştir.

Vefat etmeden bir gün önce oğluna şöyle vasiyet etmiştir: "Oğlum ben hayatım boyunca şeriate uydum. Rızık için ne bir zenginlik kapısını çaldım ne de haram lokma yedim. Bu dünyanın cazibesi geçicidir. Allah ve Resulü'nün rızasının dışındaki şeyler bir rüya ve hayaldir. Sana da aynı tarzda hayat geçirmeni vasiyet ederim. Her mutluluk ve üzüntüde Allah senin yanında ve sana yardımcı olsun".²⁰

2. İlmî Kişiliği

¹⁴ *Roznâme el-Vehid*, (gazete)10 Kasım 1929.

¹⁵ Bkz. Alavi, "Nabi.", s. 12-13; Çâçar, s. 188.

¹⁶ Hint Altkıtası'ndaki meşhur evliyalardandır. Kadirî silsilesindeki felsefi sûfilerden biridir. Bkz. N.Hanif, *Biographical Encyclopedia of Sufis (Soth Asia)*, New Delhi: Sarup & sons, 2000, s.367-375.

¹⁷ Çâçar, s. 185.

¹⁸ el-Üdvî'nin babası Mevlâna Nabi Bahş iki kere evlenmişti. Alavi, "Nabi", s. 14.

¹⁹ Çâçar s. 190-195.

²⁰ Eminullah Alavi, "Hazret Mevlâna Muhammad İsmail Üdvî Süme eş-Şikârfuri Sahib" *Mâhvâr er-Rahim Sindî*, Cilt: 10, Sayı: 5-6, Kasım-Aralık, Yıl: 1980, s. 16; Abdulvehîd Moryani, "Mevlâna Muhammad İsmail Urf Selâhuddin Üdvî", *Mâhvâr es-Sind*, Sayı: 78, Mayıs-Haziran Yıl: 2000, s.39-40.

2.1. Yetiştirilmesi ve Eğitimi

el-Üdvî'nin ilimle iştigal eden bir ailede yetiştiğini yukarıda belirtmiştik. O, eğitimine babasının diğer çocuklarına nazaran erken başlamıştı. İlk tahsilini küçük yaşlarda kendi memleketi olan Şikârpûr'da Mevlâna Jahân Dâd Hân Durranî (مولانا جهان داد خان دراني)²¹ (v. 1913 m.)'nin mederesinde almıştır. Bir mescit içinde bulunan bu medresede el-Üdvî, yüzünden Kur'ân okumayı ve okuma ve yazmayı öğrenmiştir. İlk Farsça dersini burada almaya başlamıştır. İlkokulunu bitirdiğinde babasının başöğretmen olduğu Üdî'deki medreseye yazdırılmış ve orada babasından Dersi Nizâmî²² kursunu genç yaşta (21) tamamlayıp mezun olmuştur. Hint Altkıtasi'nda geleneksel olarak medreselerde mezun olanlar için bir tören düzenlenir. Bu törende tahsilini tamamlayan talebelerin başına âlimler tarafından türban sarılır. el-Üdvî'nin törenine müşidi Mevlâna Tâc Mehmud Amrotî katılıp başına türban (Sarı) sarmıştır. Amrotî hazretlerinin böyle bir törene katılıp bir öğrencinin başına türban sarması o günlerde büyük bir şeref anlamını taşımaktaydı. el-Üdvî'nin bu şerefe nail olması kaynaklarda sıra dışı bir olay olarak kaydedilmiştir.

el-Üdvî, Üdî'deki medresede babasından tefsir, hadis, fıkıh, fıkıh usûlu, mantık, felsefe, kelâm, sarf, nahiv, belagat, Arap edebiyatı, tıp, astronomi, matematik ve ilmu'l-münazara (علم المناظرة) dersleri almıştır. el-Üdvî bu resmi eğitim ile yetinmeyip ilmini arttırmak için kendi memleketi olan Sind'den çıkıp Hindistan'a yolculuk yaparak Deyobend, Dehli, Aligarh, Leknev, Sehârenpûr gibi döneminin önemli ilim merkezlerini dolaşmış ve buralarda bulunan âlimlerden ilim tahsil etmiştir. Ayrıca Mekke ve Medine'deki ilim merkezlerinden de istifade etmiştir. Bu yolculuğu aşağıda "İlim Yolculukları" başlığı altında daha detaylı bir şekilde anlatılacaktır.

el-Üdvî'nin yetiştiği dönem, siyasi ve dini bakımdan çok karışık idi. Ülkesi İngiliz sömürgesi olup İngiliz yönetimin altındaydı. Sindli Müslümanlar İngiliz işgali karşısında 1. Dünya Savaşı'ndan çok daha önce çok yönlü bir hareket başlatmıştır. Hintli Müslümanlar ve Hindular birlikte İngiliz işgali karşısında Kongress²³ ve Müslim Lig²⁴ platformu altında emek harcamaya başlamıştır. Osmanlı Devleti'ni koruma amacıyla başlayan "Hilâfet Hareketi"²⁵ içinde Sindli

²¹ Şikârpûr şehrinin önde gelen meşhur âlim ve vâizlerinden birisidir. Vaazlarıyla çok sayıda Hindu'yu Müslüman olmaya ikna etmiştir. Bkz. Ahmad, s. 97.

²² Hint Altkıtasi'ndaki medreselerde okutulan mufredat.

²³ Lideri Mahatma Gandhi olan Kongress'ın tek amacı, Hindistan'ı İngiliz sömürgesinden kurtarmak ve özgürlüğü kazanmaktır. Âlimlerin çoğu bu kavramı benimseyerek Kongress bayrağının altında İngilizlere karşı mücadele etmekteydi.

²⁴ Lideri Muhammad Ali Cinah olan Muslim Lig ise İngilizlerin Hindistan'dan çıkmasının yanı sıra Müslümanlar için ayrı bir ülke istemekteydi. Âlimlerin çok azı bu kavramı benimseyip Muslim Lig'e katılmıştır. Âlimlerin çoğunun Müslümanlar için ayrı bir ülke kurulması düşüncesine karşı olmasının sebebi, bu bölgenin İngilizlerin sömürgesi altına girmeden önce Hindistan'ın yönetiminde Müslümanların olması idi. Ayrı bir ülke kurulursa Hindistan'daki Müslümanların âciz ve Hinduların sömürgesi altında kalmasından endişeleniliyordu.

²⁵ Bu dinî-siyasî hareket, İslâm'ın dünyevî gücünün sembolü olan Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğünü ve I. Dünya Savaşı'ndan sonra hilâfetin otoritesini savunmak üzere Hindistan'da oluşturuldu. Zira Hint Müslümanları, bu devletin dağılması halinde Hindular karşısında kendi siyasî güçlerinin büyük ölçüde azalacağı korkusunu hissetmekte idi. O dönemde asıl üzerinde durdukları konu, Osmanlıların Arabistan Yarımadası'ndaki hâkimiyetlerine ve halifenin dinî-siyasî otoritesine herhangi bir şekilde zarar gelmemesiydi. Dinî açıdan işlenen tema ve hareket noktası ise hilâfet merkezi İstanbul'un tehdit altında olmasının İslâm'ın hukuk düşüncesini ve Hint Müslümanlarının toplum içindeki konumunu tehlikeye düşürmesi idi. Bu duyguyla Hint Müslümanları XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Hindistan ve İngiltere hükümetleri nezdinde Osmanlı Devleti lehine kamuoyu (public opinion) oluşturmaya başladılar ve bütün Hindistan'ı arkalarına alan hilafetçiler, İngiltere ve müttefiklerine isteklerini kabul ettirebilmek için iki yoldan baskı uygulamaya başladılar. Bunlardan biri yazılı başvurular yapmak ve heyetler göndermek, diğeri ise gösteriler tertip etmek ve pasif direnişte bulunmaktır. Bkz. Muhammad Laiq Zardârî, *Sindh cî Siyâsî Cidocehd*, Hayderâbâd: Sindhi Abadi Board, 2011; ve M. Naeem Qureshi, "Hindistan Hilâfet Hareketi", *Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, c.18, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 1998, ss.109-118.

Müslümanlar büyük ve önemli bir rol oynamakta ve bu hareket adına İngiliz işgali karşısında öfkelerini göstermekteydiler. Gazi Mustafa Kemal Atatürk Türkiye Cumhuriyeti'ni ilan ettikten sonra, Hilâfet Hareketini destekleyen Hindu lideri Mahatma Gandhi bu hareketten ayrıldı ve böylece Sindli Müslümanlar da Pakistan hareketine geçip onu desteklemeye başladılar.²⁶ İşte bu çalkantılı dönemde el-Üdvî doğup yetişti.

Meseleye dini yönünden bakarsak, yine aynı çağda Müslümanların genel anlayışına aykırı bir tutum ve anlayış sergileyen Ehl-i Kur'ân²⁷ ve Ahmedî²⁸ fırkalarının ortaya çıktığını görmekteyiz. el-Üdvî, bu siyâsî tuzakların tamamen farkındaydı ve onları ortadan kaldırmak için büyük bir çaba sarf etmiştir.

2.2. İlim Yolculukları

el-Üdvî, Üdvî'deki medresede başta babası olmak üzere isimleri bilinmeyen diğer hocalarından ders aldıktan ve resmi eğitimini tamamladıktan sonra, selefî sünnetinin peşine giderek, tahsil ettiği ilmini pekiştirmek ve derinleştirmek, ilme susamışlığını gidermek için ve Sind bölgesinin dışındaki merkezlerde bulunan ilim adamlarından istifade etmek için ilim seyahatleri yapmıştır. el-Üdvî'nin hayatı hakkında bilgi veren kaynaklar, onun Dehli, Deyobend, Aligarh, Sehârenpûr ve Leknev'de Mevlâna Enver Şâh Keşmiri, Mevlâna Hüseyin Ahmad Medenî gibi âlimlerin derslerine katılıp ilmi tartışmalarda bulunduğunu kaydetmişlerdir. el-Üdvî Aligarh'da Arap Edebiyatı'nın imamı olan Mevlâna Muhammad Sûrtî, Deybend'de Mevlâna Enver Şâh Keşmiri ve Mevlâna Hüseyin Ahmad Medenî, Dehlî'de ise büyük müftü Mevlâna Kifayetullah ed-Dehlevî gibi âlimlerden ilim tahsil etmiştir. el-Üdvî'nin bu ilim seyahatlerini şöyle özetleyebiliriz:

²⁶ Yusuf Johkio, "Kazi Huda Bahş.....", *Kâvîş Dûnya*, Sayı: 16 Şubat, Yıl: 2014, s. 6.

²⁷ İslâm dünyasında "ehl-i Kur'ân" ve "Kur'âniyyûn" "münkirîn-i hadîs" "neyçirî" (natüralist) olarak bilinen ve yenilmişlik psikolojisi içerisinde bulunarak Sünneti tamamen reddedip sadece Kur'ân'ı benimsemiş anlayışını taşıyan bu ekol 19. yüzyılın ikinci yarısında Abdullah Çekrâlevî (v. 1914 m.) tarafından Hindistan'da oluşturulmuş ve bir cemaat kimliğiyle 1902 yılında aynı zât tarafından "Ehlü'z-zikr ve'l-Kur'ân" adıyla Lahor'da ortaya çıkarılmıştır. Pakistan'ın kurulması üzerine hareketin merkezi 1947'de Lahor'a nakledilmiştir ve Pervîz Ahmad (v. 1985 m.)'in çabalarıyla 1960-1980 yılları arasında zirveye ulaştırılmıştır. Bu ekolün Ehl-i Sünnet'ten farklı görüşleri arasında Kur'ân'da nesh olmaması, hadislerle ve ichtihadla amel etmenin şirk sayılması, Resûlullah'ın Kur'ân'dan başka mucizesinin bulunmaması, günde sadece iki vakit namazın farz olması, orucun herhangi bir ayda tutulabileceği, oruç müddetinin sadece dokuz gün olması gibi meseleler vardır.; Abdülhamit Birışık, "Kur'âniyyûn" *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, c. 26, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 2002, s. 428-429. Ve Khalîq Sâcid Sayed, *Gulâm Ahmad Pervez Şahsiyet or Kırdâr*, Lahor: Manşûrât-i Kelem, 2011. Sind bölgesinde el-Üdvî'nin muasırı olan Melvi Allahdino (Allahverdi) ve Şeyr Muhammad Şikârpûrî bu ekolün temsilcileri idiler. Bkz. Alavi, "İsmail", s. 19-20. el-Üdvî bu ekolün düşüncelerinin reddi mesabesinde es-Sârimu'l-Meslûl alâ munkiri hadisi'r-Resul ve Risâle dar tahrif âye es-Salât adlı iki eser yazmıştır. Bu fırkanın talimatlarını zirveye ulaştıran Parviz Ahmad, el-Üdvî'nin de istifade ettiği Allame Muhammed Eslem Cerâcpûrî'nin öğrencisidir.

²⁸ Kurucusu Mirza Gulâm Ahmed (1839-1908)'in adına izâfetle Mirzâiyye, ortaya çıktığı yere nisbetle Kâdiyâniyye adıyla anılır. Ehl-i Sünnet mezhepleri arasında Hz. Muhammed'in son peygamber olduğu ve ondan sonra peygamberlik iddiasında bulunan kişinin yalancı ve ona inananın kâfir olduğu ortak bir inanç iken; Kâdiyâniler, Hz. Muhammed'in nübüvvetinin mutlak sonluluğuna inanmayıp, Muhammed'den sonra peygamberliğin devam ettiği inancı neticesinde kendisini bir resûl ilan eden Gulâm Ahmed'in peygamberliğine inanmakta ve ona inananların kâfir olduğunu ileri sürmektedirler. Gulâm Ahmed'in vefatından bu yana ailesinde halifelik devam etmektedir. Merkezi İngiltere'de olup oradan bütün dünyadaki zayıf Müslümanları maddi yönden destekleyerek kendi fırkasına katma faaliyetinde bulunmaktadır. Bkz. Muhammad Yusuf Ludhyânvi, *TohfaeKâdiyâniyyet*, Multan: Âlemi Mecles-i Hatm-i Nübüvvet, trs; Ethem Ruhi Fiğlalı, "Kâdiyânîlik", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, c. 24, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 2001, s. 137-139.

i) Aligarh: Aligarh'da yer alan Câmiya Milliye İslamiye'de, (جامعه ملیة اسلامیه) Hindistan'ın tefsir ve ulûmu'l-Kur'ân konularının meşhur âlimi Allame Aslam Cerâcpûrî (علامة اسلم جیراجپوری) (v. 1955 m.)'den istifade etmiştir. Cerâcpûrî aynı zamanda ehl-i hadis ekolüne mensup olan muhakkik bir âlim idi. el-Üdvî, düşünce özgürlüğünü ve selef âlimlerine rağmen kendi görüşlerini kolayca dile getirebilmek hususunda Allame Aslam Cerâcpûrî'den etkilenmiştir. Ayrıca onun, Arap Edebiyatında ve lügatta devrin imamı sayılan Mevlâna Muhammad Sûrtî (مولانا محمد سورتی) (v. 1361 h.)'den istifade ettiğini görmekteyiz. el-Üdvî, Aligarh'da altı ay kalmıştır.²⁹

ii) Sehârenpûr (سہارنپور): Kaynaklar el-Üdvî'nin Aligarh'dan Sehârenpûr'daki meşhur medrese Mezâhiru'l-Ulûm (مظاہر العلوم) medresesine geçip iki ay boyunca oradaki âlimlerden istifade ettiğini söylemektedir. Ancak bu medresedeki hocalarının isimleri bilinmemektedir.³⁰

iii) Deyobend (دیبند): el-Üdvî, özellikle hadis ilmi ile ilgili olarak Deyobend'deki Dâru'l-Ulûm medresesinde Mevlâna Hüseyin Ahmad Medenî (مولانا حسین احمد مدنی) (v. 1957 m.)³¹ ve Mevlâna Enver Şâh Keşmirî (مولانا انور شاہ کشمیری) (v. 1933 m.)'den³² istifade etmiştir. O, burada altı ay kalmıştır.³³

iv) Leknev (لکھنؤ): Leknev'deki Nedvetu'l-Ulem'a (ندوة العلماء) adlı medresede kısa bir süre geçirip oradaki âlimlerden istifade etmiştir.³⁴

v) Dehli (دہلی): el-Üdvî'nin en son ulaştığı ilim merkezi Dehli'deki Medrese Eminiyye (مدرسه مفتی کفایت اللہ الدہلوی) (مفتی کفایت اللہ الدہلوی) olmuştur. Oradaki meşhur âlim ve ünlü müftü Kifayetullah ed-Dehlevî (مفتی کفایت اللہ الدہلوی) (v. 1952 m.)'nin³⁵ derslerine katılıp ondan fetvâ alanında ilim tahsil etmiştir.³⁶

el-Üdvî'nin bu ilim yolculuğu iki sene sürmüştür. O, bu yolculuğunda sadece ilim merkezlerini değil, tarihi mekânları da ziyaret etmiştir. Kaynaklarda onun bu yolcuğunun hangi tarihlerde gerçekleştiği söylenmemekle beraber biz onun 1918 ve 1929 yılları arasında olduğu kanaatindeyiz. Çünkü bu yolculuğun el-Üdvî'nin resmi eğitimini tamamladıktan sonra gerçekleştiği kesindir. Resmi eğitimini ise 1918'de tamamladığı nakledilmiştir.³⁷ el-Üdvî Hindistan'a gittiğinde, oradaki âlimlere mürşidi Amrotî'den referans mektubu götürmüştür.³⁸ Mürşidi'nin vefatı da 1929'da olmuştur.

el-Üdvî'nin ayrıca biri 1949'da ve diğeri 1954'te olmak üzere iki defa hacca gittiği kaynaklarda kaydedilmektedir. Bu kutsal yolculuklarda dini farzları yerine getirmenin yanı sıra

²⁹ Alavi, "İsmail", s. 5-9; Moryani, s. 29.

³⁰ Alavi, "İsmail", s. 5; Moryani, s. 29.

³¹ 1876'da Hindistan'da doğmuştur. Deybend medresesinde ilk öğrencilerden biridir. Âlim ve şeyhu'l-hadistir. Özgürlük Savaşı'nda aktif rol oynamıştır. Medine-i Münevvere'ye göç edip yıllarca orada hadis dersleri verdiğinden dolayı ona "Medeni" denmektedir. 1957'de Hindistan'da vefat etmiştir. Bkz. Muhammad Akbar Şâh, *Akâbir Deyobend*, Lahor: İdâre İslamiyat, 1999, s.112-117.

³² 1873'te Keşmir'de doğmuştur, şeyhu'l-hadis, zamanın imamı, ilim âleminde yaygın ve meşhur olan *Feyzu'l-Bâri* adlı *Buhârî*'nin şerhi başta olmak üzere bir kaç eserin müellifidir. İlim ve irfânda o kadar yüksek seviyedeydi ki kimi onu İbn Hacer'e, kimi ise İmam Zührî'ye benzetmektedir. 1933'te Deyobend'de vefat etmiştir. Bkz. Şâh Muhammad, s. 95-103.

³³ Alavi, "İsmail", s. 5; Moryani, s. 29.

³⁴ Alavi, "İsmail", s. 5; Moryani, s. 29.

³⁵ 1872'de Hindistan'ın şehirlerinden biri olan Şâhicihânûr'da doğmuştur. Deyobend mezunu, Cemiat Ulemâ-i Hind'in ilk başkanı, fıkıhçı, müftü ve birçok eserin müellifidir. *Talimu'l-İslam* adlı Urduca eseri çok ün kazanmış ve medreselerde okutulmaktadır. Hilâfet Hareketinde aktif rol oynamıştır. 1952'de Dehli'de vefat etmiştir. Bkz. Şâh, Muhammad, s.128-131.

³⁶ Alavi, "İsmail", s. 5; Moryani, s. 30.

³⁷ Alavi, "İsmail", s. 4; Moryani, s. 28.

³⁸ Bkz. "İsmail", s. 5; Moryani, s. 29. Bütün kaynaklar bu mektubun bir referans mektubu olduğunu söylerken, Kandhro onun Hilâfet Hareketi ile ilgili özel ve gizli bilgiler taşıyan bir mektup olduğu düşüncesindedir. Sebebi de gönderici (Amrotî) ve alıcının (Şeyh Mahmûdulhassan) kendi bölgelerinde Hilâfet Hareketi'nin sorumluları olmalarıdır. Bkz. Knadhro, s. 85.

oradaki ilim merkezlerinden de faydalanmıştır. Nitekim kaynaklarda Medine-i Münevvere'de bulunan Arif Hikmet Bey Kütüphanesi'nden istifade ettiği özellikle beyan edilmiştir.³⁹

2.3. Hocaları ve Çağdaşları

Kaynaklar incelendiğinde el-Üdvî'nin kendi memleketinde babasından başka hocalarının bulunmadığı söylenebilir.

Diğer yandan yukarıda zikredilen bu âlimler, el-Üdvî'nin hem yurt dışındaki hocaları ve hem çağdaşları sayılabilirler.

Kendi memleketindeki çağdaşları içinde ise aşağıdaki ilim adamları zikredilebilir:

1- Ebu'l-A'lâ Mevdûdî (1903-1979 m.):

el-Üdvî, Mevdûdî'yi devrin imamı olarak görmekle beraber, onunla bazı ilmi tartışmalarda bulunmuştur.⁴⁰

2- Müftü Muhammad Şefî' (مفتي محمد شفيع) (1897-1976 m.):

Pakistan'ın baş müftüsü, Deyobend mezunu, müfessir, fakih, 300 civarında eserin müellifi, ilim dünyasında çok okunan sekiz ciltlik Urduca *Maârifu'l-Kur'ân* (معارف القرآن) adlı tefsirin yazarıdır. Bu zât, Sind bölgesinin başkenti olan Karaçi'de Dâru'l-Ulûm (دارالعلوم) adlı bir medrese kurmuştur. Bütün dünyadan binlerce öğrenci bu medreseden dini ilmler tahsil etmiş ve hâlâ da etmektedir.⁴¹

3- Şemsu'l-Ulemâ Allame Ömeruddin Davudpoto (شمس العلماء علامة عمرالدين داودپوتو) (1897-1958 m.):

İngiliz hükümeti tarafından "âlimlerin güneşi" lakabı verilen bu zât, Hint Altkıtası'nda ilk doktora unvanını alanlardan biridir. Bütün sınavlarda birinci olduğundan dolayı ona Hindistan hükümeti tarafından İngiltere'deki Cambridge Üniversitesi'nde doktora yapmak üzere burs verilmiştir. Davudpoto orada, "Arap Şiiri'nin Fars Şiiri'ne Etkisi" adlı teziyle doktora unvanını almıştır. O, farklı eğitim kurumlarında hocalık yaptıktan sonra Sind bölgesinin Milli Eğitim Müdürü olarak görevlendirildi ve bu görevi devam ederken el-Üdvî'nin şöhretini duydu. Bunun üzerine onunla görüşmek üzere Şikârpûr'a gelip el-Üdvî'ye başkent Karaçi'de eğitim sektöründe yüksek rütbeli bir görevi teklif etti. Ancak el-Üdvî onun bu teklifini kabul etmemiştir. Davudpoto Arapça, Farsça, Urduca ve Sindîce dillerinde sayısız makalelerle birlikte 30 civarında eser telif etmiştir.⁴²

4- Müftü Mahmûd (1909-1980 m.):

Âlim, müftü, siyasetçidir. Cemiat Ulemâi İslam adlı dini ve siyasi partinin kurucusudur. 1970'li yıllarda partisi seçimde Pakistan'ın Sarhad eyaletinde kazanmış ve kendisi o bölgenin başkanı olmuştur. el-Üdvî'yi kendi partisine katılmaya davet etmiş, ancak o, bu teklifi kabul etmemiştir.⁴³

5- Mevlâna Abdulkarim Çiştî (1898-1964 m.):

³⁹ Bkz. Alavi, "İsmail", s. 7; Moryani, s. 31; Çâçar, s. 190; Hekim Sibğatullah Adib, "Mevlâna Muhammad İsmail Üdvî", *Mâhvâr Vînhâr Hyderâbâd*, Cilt: 1, Ocak, Yıl: 2004, s. 21. Adib yılları belirtmeden 3 defa hacca gittiğini söylemektedir.

⁴⁰ Moryani, s. 35.

⁴¹ Bkz. Şâh, Muhammad, s. 208-214.

⁴² Bkz. Memon, s. 160-161.

⁴³ Şâh, Muhammad, s. 438-439.

el-Üdvî'nin hemşehrisi, âlim, vaiz, gazetecidir. Özgürlük Savaşı ve Hilâfet Hareketi'nin aktif katılımcısı olup çoğu Sindîce ve bir kaç Farsça olmak üzere toplam 55 eserin sahibidir.⁴⁴

6- Seyyid Süleyman Nedvî (1883-1953 m.):

Hindistan'ın ünlü edebiyatçısı, yazarı, eğitimcisi ve tarihçisidir. Leknev'deki Dârülulûm Nedvetü'l-ulemâ mezunu olup Özgürlük Savaşı'nda aktif rol oynamış ve Pakistan kurulduktan sonra oraya yerleşip ülke için İslami bir anayasa hazırlanması çalışmalarında hükümeti desteklemiştir.⁴⁵ el-Üdvî'nin, müşşidinin vefatı üzerine yazdığı Arapça mersiyeyi okuyunca Nedvî ona başsağlığı mektubu yazmıştır.

2.4. Öğrencileri

el-Üdvî'nin aşağıda belirtilen kurumlarda eğitim-öğretim görevi yaptığı nakledilmektedir:

1- Garhî Hasan'daki Medrese:

el-Üdvî Hindistan'dan döner dönmez babasının tavsiyesi ile bu medresede, medresenin kurucusu Suhrâb Han Serkî tarafından baş öğretmen olarak görevlendirilmiştir. el-Üdvî bu görevine yirmi dört yaşındayken başlayıp onu yirmi sene sürdürmüştür. Öğrencilerinden Mevlâna Ahmaddin Cerâr bu medresede el-Üdvî'den ders-i nizâmî kursunu okumuştur.

2- Khokhar Village (Koker Köyü):

Garhî Hasan'daki medrese'nin sorumlusu Suhrâb Han Serki ile bazı şer'î meselelerde görüş ayrılığından dolayı medreseyi terk etmiş, Şikârpûr şehrine yakın olan Koker köyünde bir parça arsa satın alıp bir mescit kurmuş ve orada ders verme ve Cuma hutbeleriyle vaaz etmeye başlamıştır. Burada kaldığı süre içerisinde⁴⁶ el-Üdvî'nin daha çok vaaz etme, okuma ve yazma ile meşgul olduğu düşünülmektedir.

3- Şikârpûr:

el-Üdvî bilinmeyen sebeple Koker Köyü'ndeki mescidi terk edip en son Şikârpûr'da Nûr Şâh mahallesindeki merkezi camide bir medrese kurmuş ve ömrünün sonuna kadar bu medresede toplumun her sınıfından insanlara Kur'ân dersleri ve ders-i nizami dersleri vermiştir. Bunun yanı sıra evinde bayanlara da özel Kur'ân dersi vermekteydi. Vefatından bu yana da kızı Meryem aynı şekilde bayan komşulara Kur'ân dersi vermektedir.

Bu çok yönlü bilim adamının yukarıda belirtilen eğitim kurumlarında pek çok öğrenci yetiştirdiği kuşkusuzdur. Aşağıda onlardan önde gelen ve bir yönüyle ünlü olanlarını kısaca zikrediyoruz:

i- Mevlâna Kâri Nisâr Ahmed b. Muhammad Hasan b. Din Muhammad Mengî (d. 1937 m.):

Hâfiz Sindî diye tanınan bu zât el-Üdvî'nin en iyi öğrencilerinden biridir. Şiir, tecvîd, edebiyat, fıkıh, mirasta uzman olan bu âlim, el-Üdvî'den Şikârpûr'da tefsir, hadis ve Arap Edebiyatı dersleri almıştır. el-Üdvî'nin vefatından sonra onun yerine geçerek öğrencilere ders okutmaya ve Cuma hutbeleri vermeye başlamıştır. Hâfiz Sindî bu görevlerin, el-Üdvî tarafından hayatının son günlerinde ona devredildiği iddiasında bulunmaktadır. Bu görevleri hala Şikârpûr

⁴⁴ Memon, s. 303-304.

⁴⁵ Bkz. Şâh, Muhammad, s. 181-186; ve Azmi Özcan, "Nedvî, Seyyid Süleyman", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, c. 32, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 2006, ss. 518-521.

⁴⁶ Burada kaldığı süre, Alavi'ye göre on sene, Moryani'ye göre on beş sene olurken, Ahmad iki sene olduğunu yazmaktadır. Hâlbuki kendisinin diğer bir makalesinde, o da 15 sene yazmaktadır. Bkz. Alavi, "İsmail", s. 6; Moryani, s. 30; Ahmad, s. 114; Kandhro, s. 87.

şehirinde kendi kurduğu medrese olan Ziya'u'l-Kur'ân'da (ضياء القرآن) sürdürmektedir. Hocasının sünnetinin peşine giderek bir üniversitede hocalık yapma teklifini reddetmiştir.⁴⁷

ii- Mevlâna Kâri Feteħ Muhammad Panîpetî (1322-1407 h):

Görme engelli olan ve yedi kıraat ve şâz kıraatlerin imamı sayılan bu zât kıraat kitaplarındaki zor ibareleri halletmek için sık sık el-Üdvî'ye başvurur. Kıraat ilmindeki *eş-Şâtibiye* adlı eserin *Înâyet-i Rehmâni* adlı Urduca şerhini yazdığında el-Üdvî'den istifade etmiştir. Ayrıca tefsir ve imlâu'l-Kur'ân alanında da el-Üdvî'den rehberlik aldığı rivayet edilmiştir. Pânîpetî hayatının son yıllarını Medine-i Münevvere'de geçirmiş, orada vefat etmiş ve defnedilmiştir.⁴⁸

iii- Mevlâna Nûr Muhammad ed-Dehkânî (نور محمد الدهقاني) (v. 1975-80 m.):

el-Üdvî'den Şikârpûr'da tefsir ve hadis okumuştur. el-Üdvî'nin *Nuru'l-İkân bi-İcâzi'l-Kur'ân* adlı eserini istinsah etmiştir. Büyük bir âlimdir. Edebiyatçı bir aileden gelmektedir. Babası, Baloçi dilinin büyük bir şairi idi. Hayatı boyunca eğitim vermiştir. 1975 ve 80 yılları arasında vefat etmiştir.⁴⁹

iv- Mevlâna Nasrullah b. Ğulam Resûl Sûmrânî: نصرالله بن غلام رسول سومراني (d. 1933 m.):

Âlim, eğitimci, hatip ve vaizdir. Hâlâ hayatta olup bu faaliyetleri Şikârpûr'da sürdürmektedir. el-Üdvî'den Kur'ân, hadis, nahiv ve Arap Edebiyatı dersleri almıştır. *Şerh-i Sirâcî* (شرح سراجي), *Hidâyatu'n-Neşr Şerh Nühbetu'l-Fikr* (هداية النشر شرح نخبة الفكر), *en-Nehvu'l-Kâmil Şerh Mi'at-âmil* (النحو الكامل شرح مائة عامل), *Hâşiye Süllemü'l-Ulûm* (حاشية سلم العلوم) ve *Nesihetu's-Şi'a* (نصيحة الشيعة) adlı eserlerin müellifidir.⁵⁰

v- Muhammed Şâh Amrotî (محمد شاه امروتي):

el-Üdvî'nin müşşidi Mevlâna Tâc Mahmûd Amrotî'nin oğlu ve halifesi olan bu zât, el-Üdvî'den, Garhî Hasan Cekebâbâd Medresesi'nde ders-i nizâmî kursunu almıştır. el-Üdvî'nin 1954 yılında yaptığı Hac yolculuğunda onunla birlikte bulunmuştur.⁵¹

vi- Halife Ahmaddin Cerâr Pahor (خليفة احمد الدين جرار بهور):

Sûfi, vaiz ve eğitimcidir. Sind bölgesinde çok sayıda Müslüman sûfi tarikatta ona bağlıdır. el-Üdvî'den Garhî Hasan'deki medresede ders-i nizâmî kitaplarını okumuştur.⁵²

vii- Profesör Lütfullah el-Bedvî (لطف الله البدوي) (v. 1968 m.):

Şikârpûr'un meşhur edebi şahsiyeti, şâiri, yazarı ve tarihçisidir. el-Üdvî'den Belazuri'nin *Futuhu'l-Buldani*'ni okudu. Şah Abdullatif Üniversitesi'nde Ğulam Ali el-Bedvî tarafından el-Bedevî'nin hayatı ve eserleri üzerine doktora tezi olarak bir çalışma yapılmıştır. Vefatına el-Üdvî tarafından:

⁵³ يغفر الزلل اين رسيد ندا ⁵⁴ fadesiyle tarih düşülmüştür.

viii- Profesör Nizamuddin Memon (بروفيسور نظام الدين ميمون) (d. 1951 m.):

⁴⁷ Ahmad, s. 134-136.

⁴⁸ Ahmad, s. 136-137. Daha fazla bilgi için bkz. Muhammad Taqi Usmanî, *Nukûş-e-Reftigân*, Karaçi: Mektebe Maarifu'l-Kur'ân, 2007, s. 242-247; Şâh, Muhammad, s. 363-364.

⁴⁹ Ahmad, s. 137-138.

⁵⁰ Ahmad, s. 138-139.

⁵¹ Ahmad, s. 139.

⁵² Ahmad, s. 139-140; Alavi, "İsmail", s. 6; Moryani, s. 30.

⁵³ Gayptan vefat tarihini istediğimde "tanrı günahlarını bağışlar" sesi duyulmuştur.

⁵⁴ Ahmad, s. 140-141.

el-Üdvî'nin hemşehrisi olup âlim ve davetçidir. Öğrenim sektöründen profesör olarak emekli olmuştur. Mehran Akademisi adlı yayın evinin sahibidir. Bu yayın evinden dini konularda yüzlerce Sindîce kitap yayınlanmıştır. el-Üdvî'nin mevcut olan eserleri bu akademinin el yazması bölümünde bulunmaktadır. el-Üdvî'den hayatının son iki yılında sarf-nahiv ve el-Kiraatu'r-Râşideh dersleri okumuştur.⁵⁵

ix- Mevlâna Abdulhak Rabbânî (مولانا عبد الحق رباني) (d. 1935 m.):

el-Üdvî'den özel olarak tefsir dersleri almıştır. Mevlâna Rabbânî bu derslerin notlarını bir deftere yazardı. Böylece dört küçük boy defterden oluşan bir Sindîce tefsir daha el-Üdvî'nin eserlerine eklendi. Rabbânî, Muhammad Hasnayn Mahluf (1890-1990 m.)'un *Kelimâtu'l-Kur'ân'ı'nı* Sindîceye çevirmiş ve bu çalışma Mehran Akademisi'nden basılmıştır. Ayrıca onun Arapça-Sindîce Kur'ân müfredât kitabı, el yazması şeklinde mevcuttur. Halen seksen yaşında olmasına rağmen Kur'ân dersleri vererek aktif bir hayat geçirmektedir.

x- Prof. Sayed Muhammad Selim (1922-2000 m.):

Aligarh mezunu, âlim, eğitimci, araştırmacı, Mevdûdî'nin Cemaat-i İlamisi'nin önde gelenlerinden biri ve birçoğu Urduca olan eserlerin sahibidir. Şikârpûr'da el-Üdvî'den farklı İslami dallarda istifade etmiş ve el-Üdvî'yi Cemaat-i İslami'ye tanıştırmış ve el-Üdvî onun teşviği üzere Cemaat-i İslami'nin üyesi olmuş ve hayatı boyunca devam ettirmiştir.⁵⁶ Prof Selim el-Üdvî hakkında bir makale yazmış ama maalesef o makale bize ulaşamamıştır.

2.5. Eserleri

el-Üdvî, İslami ilimlerin farklı dallarında toplam on sekiz eser yazmıştır. Bütün eserlerini detaylı bir şekilde tanıtmak bu makalenin kapsamını aşacağından, burada eserlerinin isimlerini kısaca içerik bilgisi ile vermeyi yeterli görmekteyiz. Eserleri hakkında detaylı bilgi vermek için ise ayrı bir makale yazdık⁵⁷.

1- *Nûrû'l-İkân bi-İ'câzi'l-Kur'ân* باعجاز القرآن / *İcazü'l-Kur'ân'la İman Işığının Güçlenmesi*: 300 sayfalık olan bu eser icazü'l-Kur'ân konusundadır Hint Altkitası'nda ilk ayrıntılı eser sayılmaktadır⁵⁸. Dili Arapçadır. El yazması şeklindedir.

2- *Safvetü'l-İrfân bi-Müfredâti'l-Kur'ân* صفوة العرفان بمفردات القرآن / *Kur'ân Müfredâtıyla İrfânın Özü*: Sekiz yüz sayfalık bu eser temel olarak Kur'ân kelimelerini açıklayan bir müfredât ya da Garibu'l-Kur'ân türü lügavi bir tefsirdir. Dili Arapçadır. El yazması şeklindedir.

3- *Tefsirü'l-Kur'ân* تفسير القرآن / *Kur'ân Tefsiri*: Kur'ân Kerimin tefsiridir. Dili Sindicedir. El yazması şeklindedir. Dört yüz sayfadan oluşmaktadır.

4- *Tefsir Sûre Ve-Tin min et-Tefsiri'l-Cedid il-Kur'ân i'l-Mecid* تفسير سورة والتين من التفسير الجديد / *Kur'ân Kerim tefsirinde Yeni yaklaşıma göre Tin Sûresi'nin Tefsiri*: 12 sayfalık bu eser *Tin sûresinin* Arapça tefsiridir. Abbasi Karaçi Matbaası tarafından hicretin1359 yılında basılmıştır.

5- *Kur'ân Mecîd Co Sindhî Tarcumo* / *Kur'ân Kerim'in Sindîce Meâli*: Sindîce

6- *Hakikat-e İslam* حقيقت اسلام / *İslam'ın Hakikati*: 30 sayfalık bu eserinde müellif İslami akide ve ibadetleri tanıtmıştır. Eser kayıptır. Dili Sindîcedir⁵⁹.

⁵⁵ Kendisiyle 04-08-2014'te yaptığımız kişisel görüşme.

⁵⁶ Alavi, "İsmail", s. 14.

⁵⁷ Bkz. Saifullah Bhutto, "Muhammad İsmail el-Üdvî es-Sindî'nin (1897-1970) Eserleri ve Değerlendirilmesi", *B.Ü İslami İlimler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 5, Yıl: 2016, ss. 7-22.

⁵⁸ Ahmad, s. 147.

7- *Ayyâmam-Ma'dûdât Cî Cedîd Tahkik Co Radd/es-Sârimü'l-Meslûl elâ Münkir-i Hadis'r-Resul* منكر حديث الرسول على الصارم المسلول/Bakara Sûresinin 184. âyetindeki *Eyyâma'm-Ma'dûdât kelimesinin cedid tahkikinin reddi*: Urduca olan ve 17 sayfadan oluşan bu eser, Ehl-i Kur'ân Ekolü mensuplarından biriyle yapılan tartışma ve görüşmeleri içermektedir. *el-Veli* dergisinin iki ayrı sayısında yayımlanmıştır⁶⁰.

8- *Sâ'ikatu Azâbillah alâ'l-Muşrikîne billah* لصاعقة عذاب الله على المشركين بالله /Allah'a Şirk Koşanların Üzerine Allah'ın Azabının Yıldırımı: Sindice olan ve 63 sayfadan oluşan bu eserini, Sind bölgesindeki iki yanlış dini anlayışa karşı yazmıştır. Biri: Peygamber efendimiz, Allah gibi gaybı bilmektedir. Diğeri: Peygamber efendimiz her şeyi, Allah gibi işitmektedir. El yazması şeklindedir.

9- *Risâle der Tahrîf âye es-Salâ* رسالة در تحريف آي الصلاة /Namaz âyetlerinde edilen tahrif hakkında bir risale: Dili: Sindicedir. 27 sayfalık bu eserinde el-Üdvî, bir muâsırının namaz âyetlerinin tefsirinde namaz vakitlerinin beş olmadıkları iddiasını reddetmektedir. El yazması şeklindedir.

10- *İtfâ' el-Firyê fî İfâ' el-Lihye* اطفاء الفرية في اعفاء اللحية / Sakal ile ilgili aldatmanın ortadan kaldırılması: Arapça olan bu eserinde el-Üdvî bir muasırının sakal bırakmanın sünnet olmadığı görüşünü reddetmişti⁶¹. Eser maalesef kaybolmuştur.

11- Hadis: *Çihl-e Hadis/Kırk Hadis*: el-Üdvî bu eserinde günlük hayatla ilgili değişik konularda kırk hadis seçip Arapça metniyle birlikte Sindice tercümelerini vermiştir. Eser farklı yayın evleri tarafından üç defa basılmıştır.

12- İlmî Nahiv: *Gurretu'n-Nahiv* غرة النحو /Temel Arapça Sözdizimi: Arapça ve 15 sayfalık olan bu eser Arapça sözdimi kurallarından bahsetmektedir⁶². Eser kaybolmuştur.

13- İlmü'l-Mirâs: *Ğâyetu'l-Bahs-i fî Nakd-i Mesâili'l-İrs* غاية البحث في نقد مسائل الارث/Mirâsla ilgili meselelerin iyi bir şekilde incelenmesi: Arapça ve 80 sayfalık olan bu eserinde el-Üdvî, Bakara Sûresi'nin miras ile ilgili 180. âyetinin mensüh olduğunu ispat etmektedir. Eser el yazması şeklindedir.

14- Tasavvuf: *Tühfetu'l-Âşikîn* تحفة العاشقين /Âşıkların Hediyesi: Dili: Farsçadır. Şiir kitabı olan bu eser, imana ve Allah'ı sevmeye teşvik eden on üç kaside ve 121 beyitten oluşmaktadır.⁶³ Eser maalesef kaybolmuştur.

15- Fetâvâ: *Mecmû'etu'l-Fetâvâ* مجموعة الفتاوى /Fetâva Koleksiyonu: el-Üdvî'nin hayatının son yıllarında verdiği fetvaların koleksiyonudur. Eser el yazması şeklindedir.

16- *Fetvâ 'adm-i Muvâlât* فتاوى عدم موالات /Sivil itaatsizlik ile ilgili fetva: Hindistan'da, İngiltere ve müttefiklerine karşı sürdürülen Hilâfet Hareketi esnasında, "Sivil İtaatsizlik Hareketi /Pasif direniş" üzerinde 1920 civarında el-Üdvî'nin verdiği bir fetvadır. Dili Sindicedir⁶⁴. Eser maalesef bize ulaşmamıştır.

17- *Def-i Tühmet* دفع التهمة Bu aslında el-Üdvî'nin kendine yönelik iki bühtana karşı verdiği tek sayfalık bir cevabıdır ama ilmi konu hakkında olduğu için el-Üdvî'nin eserleri arasında sayılmaktayız. Dili Sindicedir.

⁵⁹ Ahmad, s. 162-163; Moryani, s. 38.

⁶⁰ Muhammad İsmail el-Üdvî, "es-Sârimü'l-Meslûl alâ Münkir-i Hadis'r-Resul", *el-Veli Hyaderâbâd*, Cilt:10, Sayı: 1, Yıl: 1986, ss. 5-14.

⁶¹ Ahmad, s. 159-160.

⁶² Alavi, "İsmail", s. 18.

⁶³ Kandhro, s. 94.

⁶⁴ Moryani, s. 39; Khan, s. 13. Khan, *Fetvâ Lâ Muvâlât* (فتاوى لا موالات) diye kaydetmektedir.

18- *Mersiye مرثية* : el-Üdvî'nin, mürşidi Mevlâna Tâc Mehmud Amrotî'nin vefatı üzerine yazdığı bir mersiyedir⁶⁵. Dili Arapçadır.

2.6. Hakkında Çağdaş Âlimlerin Görüşleri

Şâir ve filozof Muhammad İkbâl'ın felsefede hocası olan ve Diyobend Medresesi'nde hocalık yapan Mevlâna Muhammad Ali Kakepoto, bir defa el-Üdvî'nin tefsir dersine katıldıktan sonra şöyle demiştir: “Ben onun karşısında bir lisans öğrencisi (طفل مكتب) gibiyim”.⁶⁶ Fıkıh ve fetva alanında o kadar hâkimiyet sahibi idi ki bir meseleyi dört mezhep ışığında anlatmakta ve delillerini ortaya koymak kaydıyla kendisine göre ne doğruysa onu söylemekten hiç çekinmezdi.⁶⁷ Rağîb İsfehani'nin *Müfredât'ı* ve İmam Râzî'nin *Tefsirü'l-Kebir'i* üzerine eleştiride bulunurken, İmâm Gazâlî'nin Arapçadaki üstünlüğüne ve üslûbuna hayran kalmıştır.⁶⁸ Ancak İmam Gazâlî'yi, zayıf ve mevzu' hadis rivayet ettiğinden dolayı onu muhaddis kabul etmemekteydi.⁶⁹ Abdulkâhir el-Curcânî (v. 471 h.)'yi bazı belagat konularında eleştirmekteydi. Ünlü Mısırlı müfessir Allame Reşid Rıza'nın tefsiri *el-Menar'ı* çok beğenmekteydi.⁷⁰ Tarla ve eczanesinden kazandığı gelirinin çoğunu kitap satın alarak harcamaktaydı.⁷¹ Kütüphanesinde tefsir, hadis, fıkıh, tasavvuf, tarih, coğrafya, edebiyat, nahiv, sarf, belagat, lügat, tıp alanında seçkin kitaplar bulunmakta idi.⁷² Beyrut ve Mısır'da yayınlanan yeni kitapları hemen getirtiyordu. Adib, el-Üdvî tarafından o zamanda *Cevâhiru'l-Edeb* (جواهر الادب) isimli yeni çıkan eseri onun bir arkadaşına okumak için verdiği bizzat şahit olduğunu kaydetmektedir.⁷³ Hacca gidenler ona bir isteğinin olup olmadığını sorduklarında, onlardan kendisine kitap getirmelerini isterdi.⁷⁴ Hindistan'ın Becnûr şehrinde çıkan el-Medine dergisini getirtmekteydi.⁷⁵ Kıraat ilminde üstünlüğü o kadar ileri idi ki kıraat-i seb'e ve şâz kıraatlerde devrin imamı sayılan Kâri Feteih Muhammad Pânipetî ondan istifade etmiş ve Urduca olarak Şâtibiye'yi şerh ettiği *İnâyet-i Rehmânî* (عنايت رحمانی) adlı eserinin mukaddimesinde el-Üdvî'ye teşekkür ederek kendisinden istifade ettiğini dile getirmektedir.⁷⁶ Kur'ân ilimleri el-Üdvî'nin en sevdiği ilmi konulardan idi ve o ilimlerin içinde de nahiv, lügat ve üslûba çok önem vermekteydi.⁷⁷

Çâçar, s. 91: “el-Üdvî, tefsir ve fıkıhta Hint Altkıtası'ndaki en büyük âlim idi ve edebiyat, aruz ve şiirde ona denk bir âlim Arap âleminde bile yoktu. Verdiği fetvaların çoğu âlimler tarafından talep edilmişti”.

Bir kere hadis ilmi hakkında konuşurken dedi ki: “Benim okumadığım hiç bir hadis yoktur inşaallah”.⁷⁸ Hekim Tirmizî'nin⁷⁹ hadisteki *Nevâdiru'l-Usûl'e* “Hekim Tirmizî'nin aklına ne geldi ki

⁶⁵ Kandhro, s. 96; Moryani, s. 34; Alavi, “İsmail”, s. 6; Ahmad, s. 113; Khan, s. 15; Çâçar, s. 190.

⁶⁶ Adib, s. 21; Khan, s. 15.

⁶⁷ Alavi, “İsmail”, s. 11-12.

⁶⁸ Alavi, “İsmail”, s. 12.

⁶⁹ Khan, s.18.

⁷⁰ Alavi, “İsmail”, s. 12.

⁷¹ Adib, s. 21. Khan, s.12, tarla gelirini çiftçilerin çiftçiliğini şeriate göre yapıp yapmadıklarından emin olmaması nedeniyle kendi için kullanmayı fakirlere dağıttığını ve geçimini sadece eczane geliriyle sağladığını nakletmektedir.

⁷² Alavi, “İsmail”, s. 11; el-Üdvî'nin hemşehrisi, öğrencisi Prof. M. Salim'in öğrencisi ve bir kaç Arapça eseri Sindiceye çeviren Esrar Alavi ile 06-02-2014 tarihinde gerçekleşen kişisel görüşme. Esrar, el-Üdvî'nin nakli ilimlerden ziyade akli ilimlerde uzman olduğunu öne sürmektedir.

⁷³ Adib, s.21

⁷⁴ Alavi, “İsmail”, s.17.

⁷⁵ Alavi, “İsmail”, s.14.

⁷⁶ Alavi, “İsmail”, s. 12-13.

⁷⁷ Alavi, “İsmail”, s. 12.

⁷⁸ Alavi, “İsmail”, s. 12.

hadiste bir kitap yazmıştır, hâlbuki kitabında hiç bir sahih hadis yoktur” diyerek eleştiriyordu.⁸⁰ Mısır'daki *el-Ezher* dergisi ve A'zamgarh/Hindistan'daki *Maarif* dergisinin sürekli üyesi idi.⁸¹

Adib'e, s. 21 göre “Pakistan'da el-Üdvî gibi âlim, mütefekkir, müfessir, muhaddis ve ehlüllah (اهل الله) sıfatlarıyla vasıflandırılan, Mevdûdî hariç, başka kimse yoktur. Mürşidi Mevlâna Tâc Mahmûd Amrotî hazretleri fetvayı ondan ister ve tefsir konularında ondan yardım alırdı”. el-Üdvî daha gençken mürşidi Amrotî'ye, Afrika'daki bir âlim tarafından bir mesele üzere Arapça bir mektup gelmiş, Amrotî âlimlerden bir heyet tarafından bu mektuba cevap yazdırmış fakat onu beğenmeyip el-Üdvî'den onu gözden geçirmesini istemiş, el-Üdvî âlimlerin cevabını silip bir oturumda mürşidini ve âlimleri mutlu edecek bir cevap yazmıştır.⁸² 1929'da el-Üdvî otuz iki yaşındayken mürşidi Amrotî'nin vefatı üzerine ona bir mersiye yazması, bunun *el-Vehîd* gazetesinde yayımlanması ve Hindistan'ın meşhur âlimi ve edebiyatçısı Seyid Süleyman Nedvî'nin bu mersiye okuyup etkilenmesi ve el-Üdvî'ye bir taziye mektubu yazması herkes tarafından bilinen bir vakıadır.⁸³ Bu, el-Üdvî'nin genç yaşta bile Arapça şiir ve edebiyat alanındaki uzmanlığına delalet etmektedir.

Mevdûdî, tabanca ile besmele çekilip avlanan hayvanın helal olduğu kanaatindeydi. Fakat bu konuda bir mülakatta el-Üdvî'den onun helal olmamasına dair deliller duyunca önceki kanaatinden vazgeçti.⁸⁴

Kendisi âlim ve bir kaç eserin müellifi olan Mevlâna Muhammad İbrahim, *Tecrübât-i İbrahimiye* (تجربات ابراهيميه) adlı eseri hakkında el-Üdvî'nin yorumunu aktardığında, onu *Şeyhu'l-Müfessirin ve Reisu'l-Ulemâ* diye tanıtmaktadır.⁸⁵

Büyük âlim, eğitim uzmanı ve yıllarca Pakistan'ın ilim ve kültür hayatında önemli yeri olan *er-Rahim* ve *el-Veli* dergilerinin editörlüğünü yapan Allame Gulam Mustafa Kâsmî (1916-2003 m.) (علامة غلام مصطفى قاسمی), el-Üdvî'yi ülkenin meşhur müfessiri diye tanıtır ve ilimden nasibinin, tefsir ve Ulûmu'l-Kur'ân'da daha fazla olduğunu söylemektedir.⁸⁶

Değerlendirme

Muhammad İsmail el-Üdvî es-Sindî (1897-1970) asrımızın yetiştirdiği önemli ilim adamlarından birisidir. Yetiştirdiği dönem siyasî, ilmî, fikrî ve sosyal bakımından Hint Alt Kıtasının çok ciddi değişikliklerinin olduğu bir dönemdir. el-Üdvî bu değişikliklerin tamamen farkındaydı ve onun ilmi kişiliğinin oluşmasında, yetiştirdiği bu ortam, bulunduğu ilmi çevre ve yaşadığı dönemin siyasi atmosferinin büyük etkisi olmuştur. İlk eğitimine Mevlevî Cihan Han Durranî'nin (v. 1913 m.) (مولانا جهان داد خان دراني) medresesinde başlayıp yüksek eğitimini büyük bir âlim olan babasının medresesinde tamamlayarak ilmini daha sağlamlaştırmak ve derinleştirmek için Hindistan'a yolculuk yapmış, oradaki seçkin âlimlerin dersine katılmış ve böylece oradaki ilim ve irfan ortamından faydalanmıştır.

⁷⁹ Muhammad b. Ali b. Hasan el-Hekim, et-Tirmizi (v. 320 h.), muhakkik, sûfi, hadis âlimi, *Nevâdiru'l-Usûl Fi-Ahâdisi'r-Resûl* başta olmak üzere birçok eserin sahibi. Bkz. ez-Zirikli, c. 6, s. 272.

⁸⁰ Alavi, “İsmail”, s. 7.

⁸¹ Alavi, “İsmail”, s.15.

⁸² Moryani, s. 30.

⁸³ Moryani, s. 34.

⁸⁴ Khan, s.15.

⁸⁵ Muhammad İbrahim, *Tacrübât-i İbrahimiye*, y.y, trs, s.44. Mevlâna İbrahim bu kitapta hayattan çıkardığı dersleri ve tecrübeleri toplamıştır. Eserin dili Sindicedir.

⁸⁶ el-Üdvî, , s. 5 (editörün ön sözü. Bkz. 63. Dipnot).

İlmi kişiliğinin Câmia Milliye İslamiye Aligarh, Mezâhiru'l-Ulûm Sehârenpûr, Dâru'l-Ulûm Deybend, Nedvetu'l-Ulemâ Leknev ve Emiyye Dehlî medreselerinde geçen tahsil hayatı ve oralardaki hocalarından istifadesiyle oluştuğu anlaşılmaktadır.

el-Üdvî Hanefi ekolünden olup tarih, coğrafya, sosyoloji, rical ilmi, matematik, tıp, astroloji, hadis gibi birçok ilimde derin bilgi sahibi olduğu halde, fıkıh ve Kur'ân ilimlerinde ihtisas sahibi olmuştur. Eserleri az olsa da ilimlerdeki derinliğine delalet etmektedir. Hanefi ekolüne bağlılığı olmasına rağmen kendisini Allame Abdulhay el-Leknevî Ferangî Mahallî (v. 1304/1886) gibi muhakkiklerden saymakta ve herhangi bir mesele için temel kitaplara (امهات الكتب) müracaat etmekteydi.

el-Üdvî özel hayatındaki örnek şahsiyeti ile de dikkat çeken bir âlim olup çevresindeki herkesin sevgisini kazanmıştır. Son derece dindar bir şahsiyet sahibi olan el-Üdvî'nin zamanını ilmi faaliyet ve eser tasnif ederek geçirmekten büyük zevk aldığı kaynaklarda belirtilmiştir. Toplam onsekiz eseri vardır ve onlardan beş tanesi Tefsir ve Ulûmu'l-Kur'ân ile ilgilidir. Ömrünü Kur'an ve Sünnet hizmetine adanmış bir âlim olarak takdim edebileceğimiz el-Üdvî ilim âleminde seçkin bir konuma sahiptir ve çağdaş âlimler tarafından *Şeyhu'l-Müfessirin* ve *Reisu'l-Ulemâ* diye tanıtılmıştır.

Kaynakça

Adib, Hekim Sibğatullah (2004), "Mevlâna Muhammad İsmail Üdvî", *Mâhvâr Vînhâr Hyderâbâd*, Cilt: 1, Sayı: Ocak, ss. 21-22.

Ahmad, Mukhtiar (2012), *The Doctrine of I'jâz al-Qur'ân: Al-Üdvî's Theory and Contribution as Found in the First Chapter of His Nûr al-Îqân bi I'jâz al-Qur'ân*, (Yayımlanmamış doktora tezi), Edinburgh Üniversitesi, Edinburgh, U.K.

Alavi, Eminullah (1976), "Mevlâna Nabi Bahş Üdvî", *Mâhvâr er-Rahim Sindî, Şâh Veliyyullah Akademi, Hayderâbâd, Sind*, Cilt: 6, Sayı: 5-6, Kasım-Aralık, ss. 3-15.

Alavi, Eminullah (1980), "Hazret Mevlâna Muhammad İsmail Üdvî Sümme eş-Şikârfuri Sahib" *Mâhvâr er-Rahim Sindî, Şâh Veliyyullah Akademi, Hayderâbâd, Sind*, Cilt: 10, Sayı: 5-6, Kasım-Aralık, ss. 3-21.

Alavi, Esrar (06-02-2014), Kişisel Görüşme.

Bhutto, Saifullah (2011), *Dirâse ve Tahkik Beyaz-i Hâşmi*, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Sind Üniversitesi İlahiyat fakültesi, Jamşoro, Sind/Pakistan,.

Bhutto, Saifullah (2015), *Şeyh Muhammad İsmail el-Üdvî es-Sindî (1897-1970) ve Safvetü'l-İrfân Bi-Müfredâti'l-Kur'an adlı eserinin Tahkiki (ii.Cilt)*, (Yayımlanmamış doktora tezi), İlahiyat Fakültesi, Ankara Üniversitesi, Ankara,.

Bhutto, Saifullah (2016), "Muhammad İsmail el-Üdvî es-Sindî'nin (1897-1970) Eserleri ve Değerlendirilmesi", *B.Ü İslami İlimler Fakültesi Dergisi*, Cilt 3, Sayı 5, ss. 7-22.

Birişik, Abdülhamit (2002), "Kur'âniyyûn" *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, c. 26, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, ss. 428-429.

Çaçar, Abdülvehhab (1981), "Mevlâna Nabi Bahş Üdvî", *Mâhnâme Şeriat, Sakkar/ Sind*, Cilt: 9, Sayı: 1-4, Ekim-Kasım, ss. 185-190.

Fiğlalı, Ethem Ruhi (2001), "Kâdiyânîlik", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, c. 24, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, ss. 137-139.

Jokhio, Yusuf (2014), "Kazi Huda Bahş.....", *Kâviş Dünya, Hayderâbâd, Sind*, Sayı: 16 Şubat, s. 6.

Kandhro, Mukhtiyar Ahmad (2007), "Mevlana Muhammad İsmail Udvi Şikârpûri", *Allama Ghulam Mustafa Kasmî ain sandas hamasir âlim ain adeeb*, Jamşoro, (ed. Kâzi Khadim), Sind Üniversitesi, ss. 81-88.

Khan, Muhammah İkbâl (2002), *Dirâse ve Tahkik Mahtut Safvetü'l-İrfân bi-Müfredâti'l-Kur'ân (el-Mücelledu'l-Evvel)*, (yayımlanmamış Doktora tezi), Pencap Üniversitesi, Lahor.

Ludhyânvi, Muhammad Yusuf (trs), *Tohfae Kâdiyâniyyet*, Multan/Pakistan, Âlemi Mecles-i Hatm-i Nübüvvet.

Memon Abdulgafûr Sindî (1980), *Azîm Sindî İnsan*, Larkano, Modern Book Store.

Moryani, Abdulvehîd (2000), "Mevlâna Muhammad İsmail Urf Selâhuddin Üdvî", *Mâhvâr es-Sind, İslamabad*, Sayı: 78, Mayıs-Haziran, ss. 27-40.

Memon, Nizamuddin (04-08-2014), kişisel görüşme.

Muhammad İbrahim, (trs), *Tecrübât-i İbrahimiye*, y.y.

N. Hanif (2000), *Biographical Encyclopedia of Sufis (South Asia)*, New Delhi, Sarup & sons.

Özcan, Azmi (2006), "Nedvî, Seyyid Süleyman", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, c. 32, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, ss. 518-521.

Qureshi, M. Naeem (1998), "Hindistan Hilâfet Hareketi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, c. 18, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, ss. 109-111.

Roznâme el-Vehid, Karaçi, 23 Kasım 1929.

Sayed, Muhammad Abdullah, vd. (1975), "Ferîd" *Urdu Daire Maarife İslamiyye*, C. 15, Lahor, Dânişgâh-ı Pencap, ss. 335-338

Sayed, Muhammad Abdullah, vd. (1975), "Şikarpur" *Urdu Daire Maarife İslamiyye*, C. 11, Lahor, Dânişgâh-ı Pencap, ss. 762-763.

Schimmel, Annemarie (1986), *Pearls from Indus*, Hayderâbâd/Sind, Sindhi Adabi Board.

es-Sem'âni, Abu S'ad Abdulkarim b. Muhammad b. Mansur (1976-1984) *el-Ensâb*, Kâhire, Mektebe İbn Taymiyye.

Seyid, Khalîq Sâcit (2011), *Gulâm Ahmad Pervez Şahsiyet Or Kirdâr*, Lahor/Pakistan, Manşûrât-i Kelem.

Şâh, Mehbûb Ali (1981) "Hazret Mevlâna Ebulhasan Şâh Tâc Mahmûd Sahib Amrotî", *Mâhvâr es-Sâdik (Amrotî No.)*, Cilt: 3, Sayı: 6-7-8, ss. 9-19.

Şâh, Mehmûd (1981), "Hazret Amrotî ain Âzâdî Cûn Tahrîkûn", *Mâhvâr es-Sâdik (Amrotî No.)*, Cilt: 3, Sayı: 6-7-8, , ss. 76-86.

Şâh, Muhammad Akbar (1999), *Akâbir Ulemâ-i Deyobend*, Lahor, İdâre-i İslâmiyât.

el-Üdvî, Muhammad İsmail (1986), "es-Sârimü'l-Meslûl alâ Münkir-i Hadîs'r-Resul", *el-Veli Hyaderâbâd*, Cilt:10, Sayı: 1, Yıl: ss. 5-14.

Usmani, Muhammad Taqi (2007), *Nukûş-e-Reftigân*, Karaçi, Mektebe Maarifu'l-Kur'ân.

el-Veli Hayderâbâd, (ed. Allame Gulam Mustafa Kâsmî), c. 10, sayı. 1, Hayderâbâd/Sind, Ekim, 1986.

Zardari, Muhammad Laiq (2011), *Sind Cî Siyâsî Cidocehd*, Jamshoro/Sind, Sindhi Adabi Board.

ez-Zirkili, Hayruddin (1984), *el-A'lâm*, Beyrût, Daru'l- İlm.